

Középvárosi társadalmak

Egy új, innovatív városfejlesztési
modell megalapozása

Szerkesztette:

Szirmai Viktória

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2020

Középvárosi társadalmak

Egy új, innovatív városfejlesztési modell megalapozása

Szerzők:

Bertalan Laura, Fábián Attila, Ferencz Zoltán, Hegedüs Judit,
Jankó Ferenc, Schuchmann Júlia, Szirmai Viktória, Tóth Balázs István

Szerkesztette:

Szirmai Viktória

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2020

Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor
Közgazdaságtudományi Kar
Nemzetközi és Regionális Gazdaságtani Intézet

Szerkesztette: Szirmai Viktória
Kutatásvezető: Szirmai Viktória

ISBN 978-963-334-367-8 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-368-5 (elektronikus)
DOI 10.35511/978-963-334-368-5

A kötet az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosítójú, „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban” című projekt keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

Jelen kiadvány a jogtulajdonos írásos engedélye nélkül sem részben, sem egészben nem másolható, sem elektronikus, sem mechanikus eljárással, ideértve a fénymásolást, számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is.

© Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.
Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábíán Attila
Soproni Egyetem általános rektorhelyettese
Minden jog fenntartva

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

Példányszám: 500

Kaposvár egy „zöldvárosi” példa

Bevezetés

Az esettanulmányt megalapozó empirikus kutatás célja Kaposvár fejlődésének, fejlesztésének hosszú távú áttekintése, a város életére ható mindenkori problémák, belső és külső kihívások, és az azokra adott válaszok értékelése. Fontos kérdés volt, hogy milyen városfejléddel, urbanizációs folyamatokkal összefüggő társadalmi-gazdasági-környezeti problémák vannak jelen, ezekre a vizsgált város milyen megoldásokat keresett, milyen innovatív városfejlesztési modellt alkalmaztak. A kutatás során vizsgáltuk továbbá a helyi lakosok politikai döntéshozatalba történő bevonásának mértékét is, ugyanis a társadalom közvetlen szerepvállalása a környezetét érintő változások előkészítésében és végrehajtásában egyszerre igényként és szükségletként merül fel (Földi, 2009).

Az interjúkból kiderült, hogy Kaposvár az EU politikájában is kiemelt szerepet betöltő „zöldváros” modellt jelöli ki fejlesztési irányának. A Green City mozgalmat a Plant Publicity Holland nevű szervezet hívta életre 2002-ben a Hollandiában megrendezett Floriade Nemzetközi Kertészeti Kiállítás alkalmával. Európában először a hollandok szembesültek az urbanizáció komoly gondjaival. Hollandia kis területű ország, nagy népsűrűséggel, ebből adódóan egymásba érnek a települések, kulcskérdés tehát a zöldfelületek létesítése és megőrzése. Magyarország 2010 júniusában, Milánóban hatodik tagként, a Milánói Charta aláírásával csatlakozott az európai Green City Mozgalomhoz, melynek célja a települések visszakapcsolása az ökoszisztémába, azaz élhetőbb és fenntarthatóbb városok létrehozása a települési zöldfelületek integrált és interdiszciplináris fejlesztésével. A zöldvárossá válás alappillérei közé tartozik a település visszakapcsolása a körülöttünk működő ökoszisztémába, a fenntarthatóságra való törekvés, az integráltság és az interdiszciplinaritás (Green City Mozgalom, 2010).

A fenntartható városfejlesztés modelljei közé tartozik a zöldváros koncepció, amelynek célja a település általános környezeti állapotának javulása, a település fenntartható fejlődési pályára állításának segítése, valamint a beruházások során olyan technológiák, módszerek alkalmazása, amelyek környezet- és természetvédő módon biztosítják a megépített infrastruktúra és a település működését, elősegítik a fenntartható fejlődést. A klímaváltozás negatív hatásaival szembeni adaptáció városi környezetben elsősorban a túlzott felmelegedés elleni védekezésre, illetve a városi hősziget-hatás mérséklésére fókuszál. Ebben a folyamatban a zöld infrastruktúrának

kitüntetett szerepe van, és kell, hogy legyen a jövőben is (Hoyk 2019). A kutatás során megvizsgálom, hogy mennyire megalapozott Kaposvár esetén a „zöldváros” koncepció és a fejlesztési modell gyakorlatba történő adaptálása.

A város geográfiai helyzete

Kaposvár megyei jogú város, egyetemi város, püspöki székhely. Somogy megye és a Kaposvári járás székhelye. A város területe 114 km², a népsűrűség kb. 540 fő. A 13. században építették fel Kaposvár várát a Kapos folyó mentén. 1558-ban Kaposvár mezővárosi jogot kapott. A város 131 év után, 1686-ban szabadult fel a török uralom alól. A várost a 18. században újjáépítették a vártól északra fekvő, magasabb területen. 1690-től az Esterházy család birtokaihoz tartozott, akik a somogyi birtokaik központjává tették, így a település gazdasági és közigazgatási szerepe egyre növekedett. A megyeszékhelyre költözők jó része iparosokból és kereskedőkből állt, akik elindították Kaposvárt a polgári fejlődés útján.

A kiegyezés után indult meg a város életének intenzív fejlődése, a következő években sorra épültek fel az ország más részeivel való kapcsolattartást elősegítő vasútvonalak: Budapest-Gyékényes-Zágráb-Fiume vasúti fővonal Kaposvár érintésével, Dombóvár-Zákány vasúti összeköttetés Kaposváron keresztül, kiépülő helyi vasúti vonalak, mint a fonyódi, a siófoki, barcsi, a szigetvári vonalak számára Kaposvár jelentette a végállomást, amely közlekedési szempontból jelentőssé tette a várost.

Kaposvár jelentős ipari várossá fejlődött a 20. század első felére (cukorgyártás, gépgyártás, vágóhid, Kaposvári Vasöntöde, Gép- és Pénzszekrénygyár és Kútúró Vállalat, amely elsősorban mezőgazdasági gépek, valamint malomipari berendezésekre és eszközökre specializálódott). A rendszerváltás után az üzemek egy része leépült, bezárt vagy tulajdonost váltott, azonban Kaposvár ipari központi jellege megmaradt, mert az elmúlt évtizedekben újabb gyárak, üzemek épültek a megyeszékhely területén.

A 20. század elején Kaposvár egyike volt azon kevés magyarországi városoknak, amely már rendelkezett vízvezetékekkel. Aszfalt és makadám burkolatú utcáiban villannyal világítottak. 1904-ben adták át az új városháza épületét. 1911-ben nyílt meg a híres Csiky Gergely Színház.

A város területe és lakosságszáma a 20. században is folyamatosan nőtt. Kaposvár 1990-ben megyei jogú város, 1993-ban római katolikus püspöki székhely lett. Kaposvár a Dunántúl egyik jelentős városa, a Dél-Dunántúl társközpontja lett.

Kaposvár a Kapos folyó két partján, a Somogyi-dombság területén fekszik, déli részén húzódik a Zselici Tájvédelmi Körzet. A város északi részén helyezkedik el a 8 km hosszú Deseda-tó, a 30 hektáros arborétummal.

A Balaton 50 km-re, Pécs 60 km-re, Nagykanizsa 70 km-re, Szekszárd 90 km-re, Budapest 185 km-re van a várostól (16. ábra). Közvetlen földrajzi környezetét a Kapos folyó, a Somogyi-dombság és a Zselic jelöli ki. A város északi részén helyezkedik el a 8 km hosszú Deseda-tó, a 30 hektáros arborétummal.

16. ábra: Kaposvár geográfiai helyzete

Forrás: TEIR

A Kapos-völgy térségében Kaposvár a legjelentősebb központ. A Dél-Dunántúli régióban Pécs mellett társközponti szerepkört tölt be. A Dél-Dunántúli régió keleti felén elhelyezkedő Kaposvár részleges regionális központi szerepkörrel bír. Regionális szerepkörök között kiemelendő elsősorban az oktatás, mely a felsőoktatásban teljessé válik. Az egyetemhez szorosan kapcsolódva erős az állattenyésztési oktató és kutatóbázis, melynek regionális helyzetét erősíti, hogy számos szakmai szervezetnek itt található a központja (pl.: Takarmánytermesztési Kutató Intézet). A Kaposi Mór Kórháznak köszönhetően az egészségügyi szerepkör a megyére és a régió középpontjára kiterjed. A városban több, a regionális szinten kiemelt gazdasági szereplő tevékenykedik, az agráripár, élelmiszeripár, egészségipár, gépipár és elektronika húzóágazatain belül.

Kaposvár megyei és járási szinten igen erős funkcionális koncentrációt tudhat magáénak a következő területeken: gazdaság, kereskedelem, közlekedés, távközlés, államigazgatás, oktatás, egészségügy, szociális ellátás, kultúra, turizmus, rekreáció. A város megyei szerepkörét tovább erősíti a számos intézmény, vállalat és szolgáltató központ jelenléte. A város és térségének hatásköre kiterjed Tolna megye nyugati részére is, elsősorban Dombóvár és térségét érintve. Kaposvárhoz, mint járási központhoz 78 település tartozik. Ez az ország legnagyobb területű és második legtöbb települést magába foglaló járása.

A térség környezeti állapota az alacsony népsűrűségnek és a környezet-szennyező ipar hiányának köszönhetően összességében jónak mondható. A térségben jelentős számú természetvédelmi terület (Rinyaszentkirályi erdő, Csokonyavisontai Fás legelő, Nagybereki Fehérvíz stb.) és tájvédelmi körzet (Boronkamellék, Zselic stb.) található.

A város gazdasága

Somogy megye az ország gazdaságilag kevésbé fejlett megyéje, az ország GDP-jének 2%-át itt hozzák létre. A megye gazdasági lemaradásának oka elsősorban az örökölten gyenge iparosodottságnak, kedvezőtlen infrastrukturális adottságoknak és déli területei határmenti fekvésnek köszönhető. Az északi, Balaton menti térségben a turisztikai szolgáltató ágazat erős. A megyében gazdasági szempontból a legjelentősebb térségek a Balaton környéki települések, valamint Kaposvár és környező települései.

A városban több, a regionális szinten kiemelt gazdasági szereplő tevékenykedik az agráripár, élelmiszeripar, egészségipar, gépipar és elektronika húzóágazatain belül. Kaposvárra a szolgáltatási szektor fejlettsége jellemző, azonban a tradicionális feldolgozóipari kapacitások jelentős szerepet töltenek be a gazdasági folyamatokban. Itt működik az ország egyetlen cukorgyára, ahol a hazai fogyasztási igények egyharmadát állítják elő. A helyi feldolgozóipar elsősorban a mezőgazdasági alapanyagokra épülő élelmiszeripart foglalja magában, továbbá jelentős a gépipar szerepe is. A városban jelenleg a következő országos, illetve nemzetközi jelentőségű gyárak működnek: a Kaposvári cukorgyár, a Kométa, a Videoton, a Kaposvári Villamossági Gyár, a Metyx, Fino Tejüzem, a Purina, a Cabero. Az elmúlt évek egyik legjelentősebb beruházása, közel 10 milliárd értékben a Magyar Cukor Zrt.-t érinti, mely többek között csomagolóüzemet és biogáztisztító-üzemet valósított meg 2015-ben. Élelmiszeripar területén jelentős alkalmazotti létszámmal van jelen a Kométa 99 Kft., amely közel 700 főnek biztosít munkalehetőséget. A cég az elmúlt 10 évben közel 9 milliárd értékben beruházásokat hajtott végre (technológiai, környezetvédelmi és energetikai beruházások).

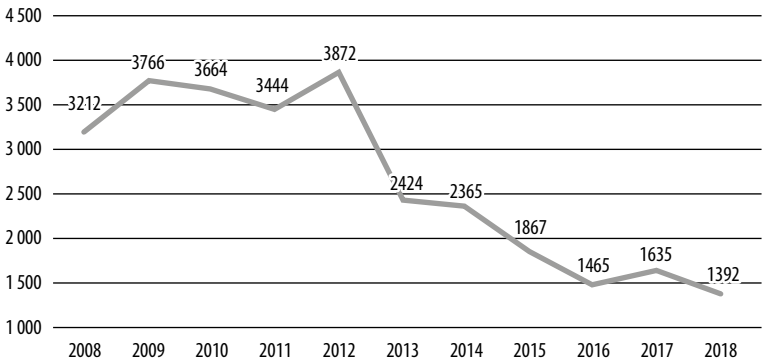
A Kaposvári Videoton gyár Somogy megye egyik legnagyobb árbevételű cége. Az elmúlt években elsősorban gyártásfejlesztésben (műanyag fröccsöntő technológia-fejlesztés és kapacitás-bővítés), K+F tevékenységben fejlesztett. A Videoton Zrt. mellett még számos cég működik a gépgyártás, elektronikai alkatrészek gyártása, szerszámgyártás, fémszerkezet gyártás területén (pl: Lakics Kft., Kapos Atlas Gépgyár Kft., Luckymplex Fémmegmunkáló és Elektronikai Kft).

Az ipari területek többsége a Keleti városrészben és Túskeváron található. Kaposváron két ipari park működik: Az önkormányzat által létesített Keleti Ipari Park és a Videoton Kaposvári Ipari Park. Jellemzően ipari,

gazdasági tevékenység színhelye a Jutai út menti gazdasági övezet, mely azonban ipari park minősítéssel nem rendelkezik. Az ipari parkok mellett egy inkubátorház is működik, a Somogy-Flandria Inkubátorház.

A regisztrált munkanélküliek száma 2012. után jelentősen visszaesett, majd évről-évre csökkent, azonban 2016. évet követően egy kisebb emelkedés figyelhető meg (17. ábra).

17. ábra: Nyilvántartott álláskeresők száma Kaposváron (fő)

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

2011-ben a foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népességen belül 56,7% volt, ami megközelíti az 57,9%-os országos átlagot (Forrás: KSH). A foglalkoztatottak alig 1%-a dolgozik a mezőgazdaságban, 20% körül az iparban és közel 80% a tercier szektorban.

A gazdaságon belül a turizmus kiemelt ágazat Kaposváron. Az elmúlt években jelentősen emelkedett az összes szálláshely szállásférőhelyeinek száma (kereskedelmi és magánszállásadás): 2010-ben 811 darabról 2014-re 2431 darabra emelkedett, és ezzel párhuzamosan a vendégéjszakák száma a szálláshelyeken is csaknem megduplázódott (2010.: 34 505 db, 2014.: 65 648 db). A külföldi vendégéjszakák aránya a szálláshelyeken 2014-re 30%-kal emelkedett 2011-hez képest.

Kaposvár környékére a vidéki, falusi turizmus a jellemző, Kaposvárra pedig a kultúrára, rendezvényekre épülő városi turizmus. Mind a természeti, mind az épített környezet számos látnivalóval rendelkezik: Deseda-tó, Zselic (élővilág, csillagpark), szecessziós, klasszicista belvárosi épületek, Rippl-Rónai Emlékház és Látogatóközpont. A helyi lakosok és az idelátogatók az év minden hónapjában részt vehetnek valamilyen kulturális vagy sporteseményen: farsang, nárciszünnepe, családi majális, Rippl-Rónai Fesztivál, Nemzetközi Ifjúsági Sportfesztivál, Kaposfest, Kaposvári Nemzetközi Kamarazenei Fesztivál, Miénk a Város, Mézfesztivál, Advent... Az idegenforgalmi fejlesztésekre nagy hangsúlyt fektet a városvezetés. Számos beruházás történt az elmúlt években: Kaposvári Uszoda és Gyógy-

fürdő komplex egészségturisztikai fejlesztése, a város komplex turisztikai fejlesztése (tanösvény és kalandpark kialakítása a Desedatónál, a Rippl-Rónai emlékmúzeum látogatóbarát fejlesztése, gyalogos- és viziútvaútvo-nalak és a kapcsolódó kiszolgáló egységek fejlesztése a Deseda-tó körül, a Csiky Gergely Színház felújítása és bővítése).

2016-ban Kaposvár a magyar városok közül elsőként egységes város-márkázási, városarculati stratégiát dolgozott ki. A városmárka koordiná-lását az önkormányzaton belül létrehozott szervezeti egység végzi. A szer-vezeti egység törekszik arra, hogy a városmarketing tárgykörébe sorolható intézkedések koncepcionális keretek között foganatosodjanak, elősegítve ezzel egy egységes városimázs kialakulását, amely egyszerre lehet alkalmas a városlakók lokálpatriotizmusának erősítésére, a város iránti turisztikai ér-deklődés fokozására, illetve a település iránt érdeklődő befektetői kör szim-pátiájának növelésére (Kovács K.–Pintér R. 2016).

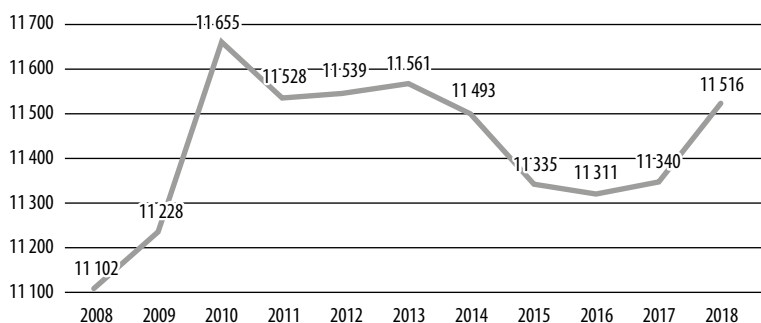
18. ábra: Kaposvár logója

Forrás: www.kaposvar.hu

Kaposvár gazdasága az elmúlt években folyamatosan fejlődik. Az elmúlt 10 évben megduplázódott az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték (1 000 Ft). Ez elsősorban a fő foglalkoztatók (Videoton Zrt., Kométa'99 Kft....) fejlesztéseinek, termelékenységük növekedésének köszönhető. A regisztrált vállalkozások száma a 2013–2016. közötti időszakban folyamatosan csök-kent, majd 2017-ben ugrásszerűen megemelkedett (19. ábra).

19. ábra: Regisztrált vállalkozások száma Kaposváron (db)

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

Az önkormányzati szakemberek, szakpolitikusok szerint „*Kaposvár még sosem volt olyan jó helyzetben, mint most. Sosem volt ennyi fejlődés és fejlesztés, mint ebben az időszakban, annyit viszont látni kell, hogy az egész Dél-Dunántúli régió a gazdasági erejét tekintve nagyon messze van az ország más részeitől.*” Ennek legfőbb oka az autópálya összeköttetés hiánya. A közlekedés, logisztika pedig az egyik fő meghatározója a gazdaság helyzetének. 2017-ben azonban elkezdődött az R67-es négy-sávos gyorsforgalmi út építése, amely Kaposvárt köti össze a Balaton partján húzódó M7-es autópályával. 2022 a teljes szakasz megépítésének határideje. A döntéshozók és a piaci szereplők is a gyorsforgalmi út megépülésével új cégek letelepedésére számítanak a városban. Az új vállalatok mellett a már meglévők fejlesztése is a cél, hogy hatékonyabbak legyenek. A technológiafejlesztések, eszközberuházások mellett nagyon fontos a bérfelzárkózás is. Az egyik interjúalany is ezt hangsúlyozta ki: „...itt nem versenyzésként a fizetések, mivel még az ország átlagos szintjét sem éri el.” Kaposvár gazdaságát meghatározó VIDEO-TON Elektro-PLAST Kft.képviselője is kiemelte, hogy több területen is munkaerőhiány van: „*megfelelő képzettségű (közép- és felsőfokú végzettségű) szakemberek hiánya, általános munkaerőhiány jelentős problémát jelent*”, a cégeknek növelniük kell a béreket, hogy versenyképesek tudjanak maradni. A térséget érintő további közlekedési fejlesztés az M9-es autópálya megépítése, amit a pénzügyi és az innovációs tárca által jegyzett versenyképességi programban nevesítettek. A javaslat célja a munkaerő-tartalékokkal és gazdaságfejlesztési kapacitással rendelkező Dél-Dunántúl nyugati határral való közúti közlekedési kapcsolatainak javítása.

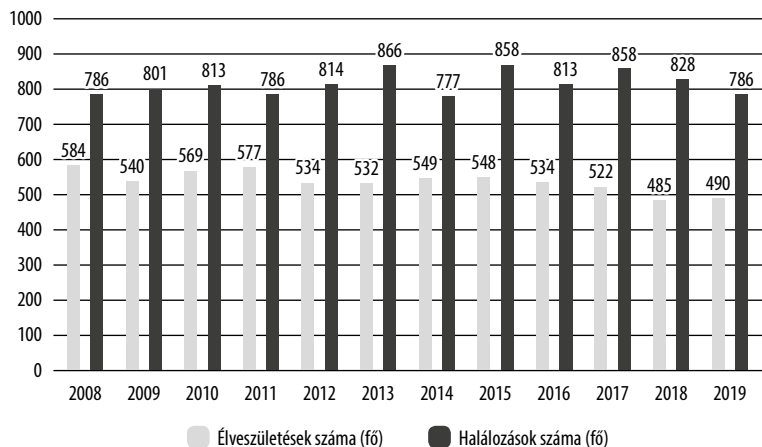
Kaposvár stratégiai céljait hét pontban foglalták össze. Kaposvár legyen gazdaságilag, társadalmilag és ökológiailag egyaránt fenntartható, emberi léptékű közép- és nagyváros, legyen erős helyi gazdasággal rendelkező település, kistérségi idegenforgalmi és kultúrközpont, legyen a régió logisztikai bázisa, a megye, a kistérség oktatási, tudományos, egyházi, sport-, kulturális és művészeti központja, a régió társ-központja, egyetemi város, valamint legyen a kaposváriak otthona; megfelelő életminőséget biztosító „lakható város” (Kaposvár Integrált Városfejlesztési Stratégia, 2008). Ez a dokumentum az alapja az Integrált Településfejlesztési Stratégiának, ami a 2014–2020-as időszakra vonatkozik. A Modern Városok Program keretében megvalósuló fejlesztések összhangban vannak a felsorolt célokkal, azok megvalósulását szolgálják (18. táblázat: Németh István Program fejlesztései).

A társadalmi, demográfiai szerkezet

A város lakosság száma az 1980-as évekre érte el a csúcspontját, 72 377 fő volt, azóta folyamatos népességszám csökkenés figyelhető meg. 2018-ban 61 441 fő volt Kaposvár lakónépessége (Forrás: KSH, 2018). A város

lakosságának csökkenése két tényezőből tevődik össze: alacsonyabb az élveszületések száma (2018: 485 fő), mint a halálozások száma (2018: 828 fő) valamint kevesebb a belföldi odavándorlások száma (2018.: 3 371 fő) a belföldi elvándorlások számánál (2018: 3 585 fő). A természetes szaporodás, fogyás negatív egyenlege az elmúlt 10 évben jelentősen megemelkedett és az országos értéknél is jóval kedvezőtlenebb (20. ábra). A vándorlási egyenleg is negatív, azonban javuló tendencia figyelhető meg az elmúlt években. 2014-ben volt a mélypont (24. ábra).

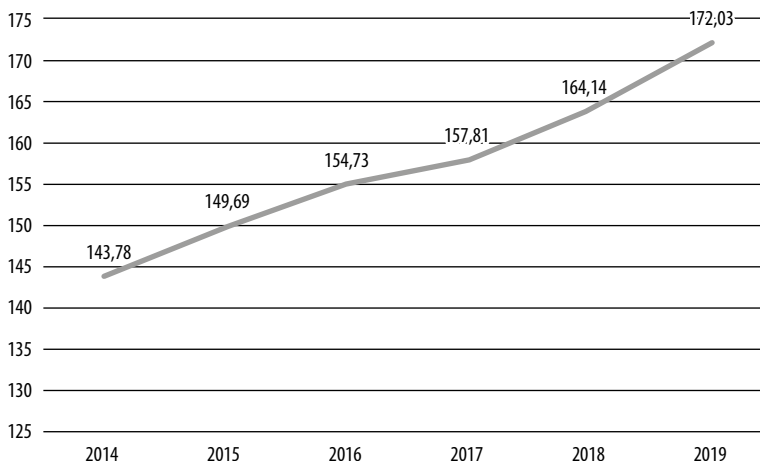
20. ábra: Természetes szaporodás, fogyás Kaposváron

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A népesség korcsoportok szerinti megoszlása alapján Kaposvárra is az országos trendek a jellemzők, mely szerint fokozatosan csökken a fiatalok és növekszik az idősek száma és aránya. Kaposváron a 60 év felettiek aránya az elmúlt 10 évben jelentősen nőtt (5,8%-kal), míg a 60 év alattiak aránya csökkent: azon belül a 18–59 év közöttiek arányában 5,5%-os, a 0-17 éves korúak arányában 0,6%-os csökkenés figyelhető meg. Az utóbbi korcsoportnál az elmúlt 2 évben stagnáló tendencia lépett fel. A nemek aránya kedvezőtlen, ugyanis 1000 férfira 1194 nő jut. 2017-ben a férfiaknál 71,7, a nőknél 78,7 év volt a születéskor várható átlagos élettartam (Forrás: KSH, TEIR, 2017).

21. ábra: Öregségi mutató (száz 0-14 évesre jutó 60-x éves)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A legfiatalabb korszerkezettel rendelkező városrészek Ivánfahegy, Kaposz-szentjakab, Kecelhegy, Töröcske-Zselic kertváros és a Külterület, ahol meg-közelítőleg a teljes népesség 15-20%-a 0–14 éves korcsoportba tartozik. Korszerkezet szempontjából a legelőregedőbb városrészek: Toponár-Répás-puszta-Fészerlak-Deseda városrész, az Északi városrész és a Donner-Róma-hegy városrészek. Az aktív korúak aránya a Toponár városrészben, Töröcs-ke és a Belváros városrészben a legjelentősebb. Az Integrált Városfejlesztési Stratégiában a funkcionális adottságokat alapul véve - a következő város-részek kerültek kijelölésre: 1. Belváros 2. Északnyugati városrész 3. Északi városrész 4. Kisgát és környéke, Cukorgyár, Pécsi utca és környéke 5. Ke-celhegy – Cser 6. Donner – Rómahegy 7. Ivánfahegy, Kaposz-szentjakab 8. Kaposfüred 9. Toponár – Répáspuszta – Fészerlak – Deseda 10. Töröcske – Zselic kertváros (22. ábra).

22. ábra: Kaposvár városrészei

Forrás: Kaposvár IVS (2008)

2011-ben a lakóházak és üdülőépületek átlagos mérete 2,2 szoba volt, ami jelentősen meghaladta az 1,6 országos értéket. Az alacsony komfort fokozatú lakások és lakott üdülők aránya az elmúlt 10 évben több mint 5%-kal csökkent. A lakások közművel való ellátottsága jó: a községi ivóvízvezeték-hálózatba és közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya 96,4%, a távfűtéses lakások aránya 23,5%, a legalább 30 Mbps sávszélességre képes vezetékű internet-hozzáféréssel rendelkező lakosság száma 31 634 fő.

A települési területekhez térben és funkcionálisan szervesen kapcsolódó szőlőhegyek, volt zártkertek területein a gazdasági épületekben állandó lakosok jelentek meg, ami alacsony komfortfokozatú lakások kialakulásához vezet. Az effajta szuburbanizációs törekvéseket az önkormányzat szigorú

építési szabályozással próbálja kontrollálni. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a lakosság 4%-a tartozik a hazai nemzeti kisebbséghez, közülük cigány, német és horvát nemzetiségűnek vallották magukat a legtöbben. A cigány (romani, beás) etnikai kisebbséghez tartozó népesség aránya 2,2%. Az elmúlt tíz év alatt a nemzetiségek közül legjelentősebben a cigányok (1 434 fő), a németek (755 fő) és az oroszok (71 fő) száma nőtt Kaposváron. A román (83 fő) nemzetiségűek száma megkétszereződött. A magukat horvátoknak vallók száma (141 fő) kismértékben csökkent az elmúlt tíz év alatt. A kaposváriak túlnyomó többsége római katolikusnak tartja magát, emellett még a református és az evangélikus egyházak jelentősek.

Az elmúlt 10 évben a város lakosságának képzettsége javult. Az érettségivel és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentősen emelkedett, az alacsony végzettségűek aránya pedig csökkent. A felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség aránya (23,1%) meghaladja az országos átlagot (19%).

17. táblázat: A lakosság megoszlása iskolai végzettség szerint, Kaposváron

Mutató	2001. év	2011. év
Legfeljebb általános iskola 8. osztályát végzettek a 7 éves és idősebbek arányában (%)	22,7	22,4
Érettségivel, mint legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a 7 éves és idősebbek arányában (%)	24,4	31,0
Érettségi nélküli középfokú végzettséggel, mint legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a 7 éves és idősebbek arányában (%)	21,4	17,3
Egyetemi, főiskolai, egyéb oklevéllel, mint legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a 7 éves és idősebbek arányában (%)	13,1	18,8
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül (%)	19,9	11,5
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában (%)	17,1	23,1

Forrás: KSH, TEIR adatbázis

A mélyinterjúk során az egyik interjúalany is jelezte, hogy a felsőfokú végzettségűek aránya nemcsak most, hanem már korábban is kiemelkedő volt Kaposváron: „*Amit még érdekes Kaposvár esetében megemlíteni, hogy már 2012-ben a felsőfokú végzettségűek aránya Kaposváron a top 10-ben volt Magyarországon. Ez egy jó adottság volt. A felsőfokú végzettségűek jellemzően nyitottabbak lehetnek az újdonságokra.*”

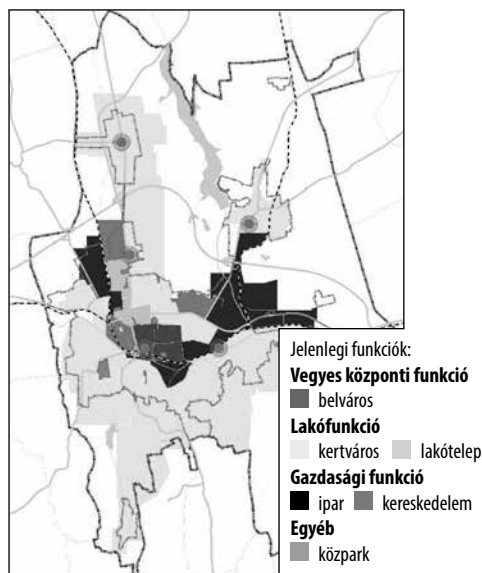
Az érettségivel és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentősen emelkedett, az alacsony végzettségűek aránya pedig csökkent. A felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség aránya (23,1%) meghaladja az országos átlagot (19%).

A területi folyamatok

Területi folyamat alatt olyan – hosszabb vagy rövidebb ideig érvényesülő – tartós gazdasági, társadalmi, kulturális, demográfiai jelenségsorozatot értünk, amelynek térspecifikus, területi lenyomata van. E jelenségeket különböző szereplők: egyének, háztartások, vállalatok, intézmények, helyi önkormányzatok, nemzeti kormányok, nemzetközi szervezetek szakadatlan döntéssorozata hozza létre (Enyedi, 2004). Ebben a fejezetben a területi folyamatok közül a városi terjeszkedést, a szuburbanizációt, a népesség csökkenést (elvándorlást) mutatom be.

Kaposvár mai közigazgatási határait a 1970-es években érte el: 1970-ben északról Kaposfüredet és Toponárt csatolták a településhez, 1973-ban pedig délről Töröcskét. Ezek ma is családi házas övezetek. Toponár és Kaposfüred között, a város északi részén húzódik a kaposváriak kedvelt pihenőhelye, a 8 km hosszú Deseda tó. Kaposvár vonzáskörzetének egyik fő meghatározója az ingázással érintett területek. Az ingázás két fő formája figyelhető meg: az egyik a munkába járással kapcsolatos, a másik pedig az iskolába járással. Kaposvárra naponta kb. 17 000 ember ingázik. Legnagyobb számú ingázó a következő településekről érkezik: Nagybjajom, Kaposmérő, Taszár, Juta, Kaposfő (23. ábra).

23. ábra: Kaposvár funkcionális lehatárolása

Forrás: Kaposvár Fenntartható Városi Mobilitási Terve, 2017.

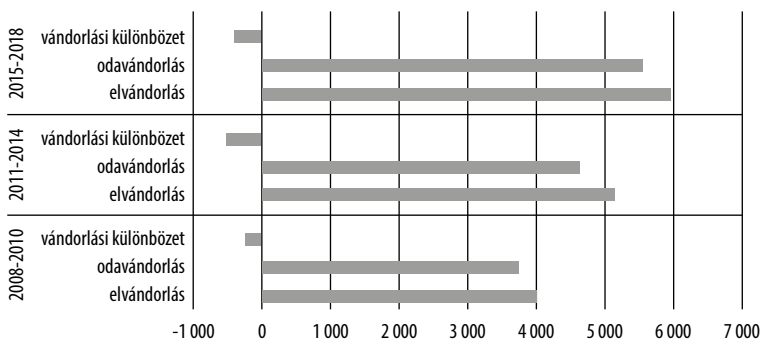
A 20. század folyamán Kaposvár központi belterülete megtöbbszöröződött. Először a gyárhoz kapcsolódóan alakultak ki a lakóterületek,

– a Pécsi utcai városrész, a Cseri városrész – a domborzathoz való úthálózati igazodással. A 48-as ifjúság útja két oldalán és a Füredi út – Berzsényi út (67. sz. főút) nyugati oldalán épültek ki az úszótelkes nagyvárosias lakótelepek az 1960-as éveket követően. A településszerkezeti terv új nagyvárosias lakóterület építésével nem számol. A kisvárosi részek a közel merőleges úthálózat folytatásaként kapcsolódnak a Belvároshoz, jellemzően a Belvárosban, északi városrészben, a Kecelhegy – Cserivárosrészben 3 tömbben, a Rómahegy déli részén a 67. sz. főúthoz kapcsolódóan került sor a kijelölésükre. A kertvárosias lakóterületek Kaposvár több városrészének meghatározó részei, a lakóterületi fejlesztési lehetőségek döntő többsége ebbe a területfelhasználási kategóriába tartozik. Falusias lakóterületek jellemzőek, Kaposfüred és Toponár főutcáira, Töröcske, Fészerlak, Répáspuszta teljes területén. Kaposfüred területén megközelítőleg 20 telek kialakítására alkalmas területet jelöl ki Kaposfüred településszerkezeti terve.

A legnagyobb népességszámú és legnagyobb népsűrűségű városrész a Belváros, ahol a teljes városi lakosság 25%-a él. Ezt követik a paneltechnológiával beépült lakótelepek, az Északnyugati és Északi városrész lakosságszám alapján. Legkevesebben a Töröcske-Zselic városrészben laktak, összesen megközelítőleg 1000 fő. A kertés külterületeken a szuburbanizációs törekvéseknek köszönhetően alacsony komfortfokozatú lakások alakultak ki alacsony státuszú lakókkal.

Az interjúk során valamennyi megkérdezett a társadalmi problémák közül a népességszám csökkenését emelte ki elsőként: „Sok olyan, már régebben elkezdődött folyamat van, ami nagyon negatívan hat a városra. Ilyen a népességszámcsökkenés is. Kétszeresen csökkent az utóbbi időben a város lakossága, mint a megyei jogú városok átlaga. Ezen kívül bár rendkívülien tragikus, de általános jellemző az az elvándorlás is. A migrációs mutatónk erőteljesen negatív, 2014-ben volt a minimumon. Persze más városokban is van ilyen, de ettől még nem lesz kevésbé rossz.”

24. ábra: Vándorlási egyenleg Kaposváron

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A helyi társadalmi problémák

Az urbanizáció negyedik szakaszára jellemző folyamatok Kaposváron is megfigyelhetők: a globális érdekeket és a jobb módú városi lakosság igényeit kiszolgáló képes városrészek épített környezete megújul, ezzel egyidejűleg megjelenik a dzsentifikáció és a társadalmi kirekesztés (Szirmai, 2019). A fejlődő városrészek (25. ábra): Belváros, Ivánfahegy, Kaposszentjakab, Kecelhegy, Töröcske-Zselic kertváros és a Külterület, a legelőregedőbb városrészek (26. ábra): Toponár-Répápuszta-Fészerlak-Deseda városrész, az Északi városrész és a Donner-Rómahegy városrészek.

25. ábra: Fejlődő városrészek

26. ábra: Előregedő városrészek

Forrás: IVS (2008), Saját szerkesztés

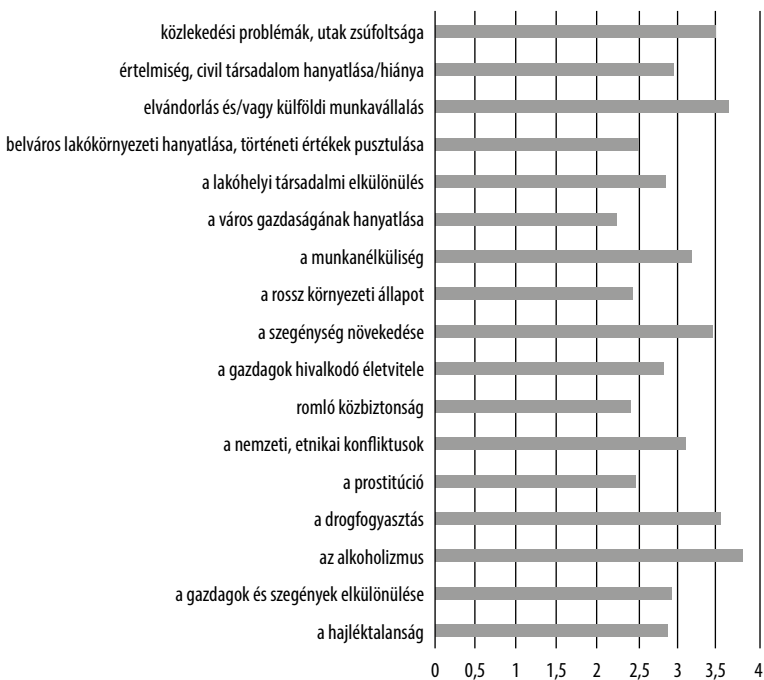
Kaposváron két olyan terület van, amely szegregátumnak minősül: a szentjakabi és a cseri. A Nádásdi utca és környéke mind a 2001-es és 2011-es népszámlálási adatok, mind az önkormányzat adatszolgáltatása és a jelenlegi településkép alapján is szociálisan hátrányos helyzetű, szinte kizárólag romák lakta teletszerű rész. A KSH (2008) által kijelölt szegregátum a következő utcákat foglalja magában: Nádásdi utca, Nap utca, Csillag utca, Nyírfá utca, Bodrog utca, Móricz Zsigmond utca, Hold utca, Hajnal utca. Veszélyeztetett területnek tekinthető a Cseri városrészben a Cseri út és a Cseri park környéke, valamint a Cseri-dűlő, ahol egyre jellemzőbb a hobbitelkekre (volt zártkertek) való kiköltözés, illetve ezek mentén a roma lakosság mind nagyobb számban való megjelenése (Szilva, Barack, Cseresznye utca).

Főként a megfelelő jövedelemforrás hiánya, a befolyó jövedelmek felhasználása, valamint a többségi és a roma lakosság közötti, valamint a roma lakosság egyes csoportjai (telepes beások és betelepített coláriak) közti lényeges szocio-kulturális eltérések, szokások jelentik a problémát

(pl. az iskoláztatás presztízse, hagyományos megélhetési formák, családi-nemzetségikötöttségek, környezetkultúra) (ITS Antiszegregációs program, 2017). A roma háztartások közel fele tartós szegénységben él, mert munkalehetőség hiányában sokuknak csak a családi pótlék és a szociális segélyek – ideiglenesen esetleg önkormányzati közmunkák és mezőgazdasági idénymunkák – biztosítják a megélhetéshez szükséges jövedelmet. Az itt élők számára jellemzően a környező nagyvállalatok jelentenek munkalehetőséget (cukorgyár, húsüzem), valamint az utóbbi években jelentős arányú közmunkát szervezett számukra Kaposvár MJV Városgondnoksága.

Az empirikus kérdőíves felmérés alapján a legsúlyosabb társadalmi probléma Kaposváron az alkoholizmus, az elvándorlás és/vagy külföldi munkavállalás, a drog fogyasztás, a közlekedési problémák, utak zsúfoltsága és a szegénység növekedése. A felvételen a gazdagok és szegények elkülönülése kisebb mértékben fogalmazódott meg, miközben a lakóhelyi társadalmi elkülönülés ténye nyilvánvaló (27. ábra). A szegények jellemzően a külvárosi területeken laktak, Szentjakab városrészen, a gazdagok pedig a belvárosban és Kisgáton.

27. ábra: Lakóhelyre jellemző társadalmi problémák
Kaposváron, 2019 (N=300)

Forrás: EFOP kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Az EFOP kérdőíves felmérés nyitott válaszaiban leírt vélemények szerint a város fejlődése szemmel látható és tapasztalható, azonban a fejlesztések a belső övezetre koncentrálnak, nagy a kontraszt a belváros és a külvárosi területek között. A mélyinterjúk során is ugyanazok a társadalmi problémák lettek kiemelve: lakóhelyi társadalmi elkülönülés, alkoholizmus, depresszió, nagy jövedelemkülönbségek, szegregáció. Az interjúalanyok többsége így látja a város társadalmi problémáit: „*A városban nagy jövedelem különbségek figyelhetők meg: egyes helyeken paloták épülnek, jellemzően fiatalok lakják, viszont a régebben jobban lakott környékek meg elöregednek. A jómódúak jellemzően néhány városrészben laknak, inkább kertvárosias részben, lakóparkokban.*”

„*Nagyon sok az alkoholista, sokan depressziósak. Ezzel szemben megfigyelhető a nagyon gazdag társadalmi réteg, akik a vállalkozói szférához, banki szektorhoz tartoznak, mezőgazdaságból élnek, illetve sokan foglalkoznak közüliük ingatlanok felvásárlásával is. Továbbá van egy komoly középosztály, és sokan közülük nagyon művészetkedvelők is.*”

„*Szétszakad a társadalom, van egy mélyszegény réteg és egy jelentős elit, aki meggazdagodott. A klasszikus középosztály leszakadt. A középosztály is szétszakad, a klasszikus közalkalmazotti réteg leszakad, elfogyott a lendület... A középosztály jelentős része lecsúszik az alsó középosztályba.*”

„*Azok a családok, akik piaci alapon nem tudják a lakhatásukat megoldani, kevésbé vannak megnyugtató megoldások, mert kevésnek bizonyulnak a bérlakások, az albérleti árak jelentősen emelkedtek az utóbbi években. Minimálbérből élő, vagy egyszülős családok számára kevés lehetőség van.*”

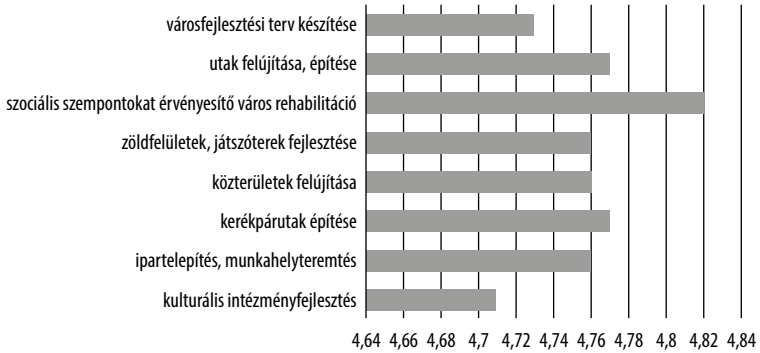
„*A mélyszegénységben élő, mentális, pszichés és függőségekkel küzdő emberek számára is viszonylag kevés lehetőség van emberhez méltó élethez. Nagy hiány van meglátásom szerint a hatékony pszichiátriai gondozó hálózatban. Főként a bentlakásos, kórházi körülményekre gondolok.*” „*A városban létezik szegregáció, de nem szándékos.*” A szegregáció csökkentésére, megszüntetésére számos antiszegregációs intézkedés valósult meg (19. táblázat), illetve van folyamatban, tervezés alatt (20. táblázat).

A helyi társadalmi megoldási törekvések: a kezelés innovatív eszközei

A kérdőíves felmérés alapján bemutatom, hogy a helyi társadalom hogyan látja a várost, saját helyzetét. A helyi lakosok leginkább a kulturális, szórakozási, sport lehetőségekkel, a természeti, táji környezet és a lakóhelyük állapotával, annak felújításával elégedettek. A helyi, helyközi közlekedés szervezését is jónak ítélik. Elégedetlenek az egészségügyi ellátással, a munkalehetőséggel és a parkolási lehetőségekkel. Ebből adódóan a város további fejlődésének egyik meghatározó tényezőjének az egészségügyi ellátás minőségének javulását tartják. A közbiztonság mellett kiemelték, hogy az

emberek szeressenek Kaposváron élni, ez megállítaná a népességszám csökkenését, segítené a város fejlődését.

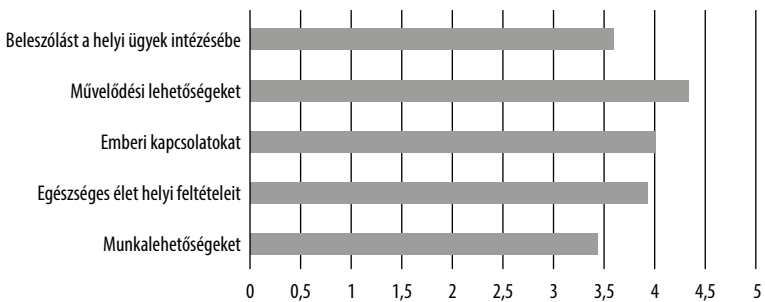
28. ábra: A különböző városfejlesztési eszközök fontossága a városi problémák megoldásában Kaposváron, 2019 N=300

Forrás: EFOP kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A megkérdezett helyi lakosok szerint a kerékpárutak építése a legfontosabb városfejlesztési eszköz. A meglévő kerékpáros létesítmények hálózata még nem összefüggő, sok esetben hiányoznak szakaszok vagy biztonságos csomóponti átvezetések, illetve a korábban létesült kerékpárforgalmi létesítmények egy része is korszerűsítésre, átalakításra érett. Ennek ellenére a biciklizés feltételeiben jelentős előrelépés történt az elmúlt években a megvalósult kerékpáros fejlesztéseknek köszönhetően. A város rendelkezik kerékpárforgalmi hálózati tervvel, mely alapján megalapozottan és ütemezetten megkezdődött a kerékpárosbarát fejlesztések megvalósítása (SUMP 2017). A jelenlegi városvezetés leginkább a kulturális és sport- és intézményfejlesztést, turizmusfejlesztést kezeli jól, legkevésbé a népességpolitikát és a gazdasági területeket (29. ábra).

29. ábra: A település mennyire biztosítja a lakosok számára a felsoroltakat, 2019 (N=300)

Forrás: EFOP kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A kutatásunk egyik kérdése, hogy a város lakossága szerint kinek épül a város, kik a privilegizált csoportok. A kérdőíves felmérés alapján az elmúlt tíz év során az önkormányzati döntésekben legkevésbé a lakosok személyes igényeit vették figyelembe. Elsősorban a külföldi befektetők, a település politikai vezetői és a település jelentősebb vállalkozói a döntéseket befolyásoló csoportok. Azonban fontos kiemelni, hogy a város élete szempontjából meghatározó szerepet játszó értelmiségiek és a civil szervezetek igényei fontosak a döntéshozatal során. Az interjúk során ezzel ellentétes válaszokat kaptunk, miszerint a városvezetés tudatosan figyel arra, hogy a város lakosságát bevonja a döntéshozatalba, ezáltal erősítse őket. A fejlesztések során a társadalmasítást fontosnak tartják (30. ábra).

30. ábra: Az önkormányzati döntéseket kinek az igényei határozzák meg?
2019, N=300

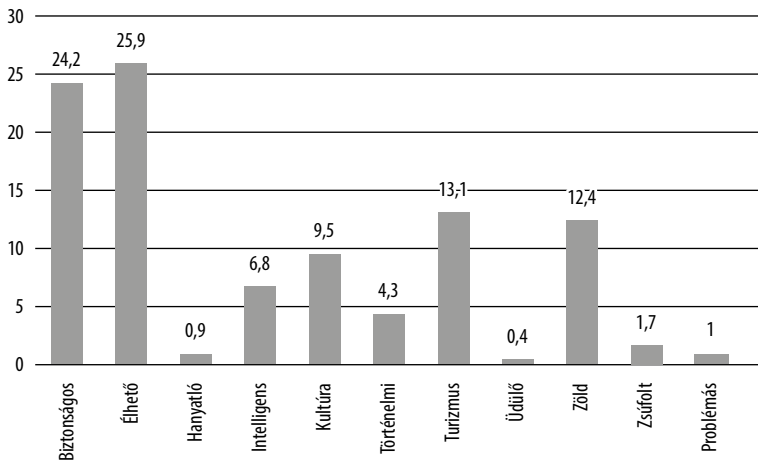
Forrás: EFOP kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A kérdőíves felmérés alapján megállapítható, hogy a lakosok többsége a város jövőjével kapcsolatban sokkal optimistább, mint a saját jövőjével kapcsolatban. A város szépen fejlődik, viszont a lakosok saját életüket közvetlenül befolyásoló, elsősorban jövedelmi helyzetük javulását biztosító feltételeket nem látják. A megkérdezettek 87,7%-a dolgozik a lakóhelyén, az ingázók aránya alacsony (11,1%). Azonban az ingázás fő oka (63,3%), hogy nem talált helyben a jövedelmi elvárásainak vagy képzettségének megfelelő munkát.

A helyi lakosok szerint a jövőkép nagyban függ a munkalehetőségek bővülésétől és a bérszínvonal emelkedésétől. A gazdaság fellendülését a gyorsforgalmi út megépítésétől várják a megkérdezettek. Véleményük szerint a magasabb kvalifikációt igénylő munkahelyek teremtésével a fiatalok elvándorlása is megállítható lenne. A mélyinterjúk során is ezek a vélemények hangzottak el. A válaszadók többsége szerint a polgármester által megszabott irány jó, ha azt a jövőben is követik, akkor a város tovább fog fejlődni, egyre élhetőbb lesz a város.

Kaposvárt a helyi lakosok élhető, biztonságos városnak tartják (31. ábra).

31. ábra: Kaposvár önmeghatározása, 2019 N=300

Forrás: EFOP kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A kérdőíves felmérés során a válaszadók egyhangúan kiemelték, hogy a társadalmi problémák ellenére Kaposvár a családoknak nagyon jól élhető város.

A mélyinterjúk alapján megállapítható, hogy a helyi lakosok véleményével megegyezően a városvezetés, a döntéshozók, a szakterületi értelmiség is a város népességszámának csökkenését tartják az egyik legsúlyosabb társadalmi problémának, emiatt a város egyik kiemelt feladata a település megtartó erejének növelése.

A városvezetés, a szakterületi értelmiség és a civil szféra is a várost összességében egy jó, összetartó közösségnek tartja, ami legfőképpen annak köszönhető, hogy a polgármester 25 éve arra törekszik, hogy közösséget építsen. Tudatosan figyel arra, hogy a város lakosságát bevonja a döntéshozatalba, és ezáltal erősítse őket. Az egyik interjúalany a következőképpen fogalmazta ezt meg: „Megmozgatható a város. Én azt gondolom, hogy ennek is két oldala van. Az egyik nagyon jó, mert lokálpatrióta társadalom alakult ki. 20-30-40 éves időtávokban gondolkodik, és olyan fejlesztési irányokat fogalmazott meg már 15-20 éve, amik még mindig tartanak, nem ez a 3-4 éves ciklusokban való zihálás történik. Ez óriási előny. A másik oldala a társadalomnak, hogy izolált a gondolkodásmód. Belül nagyon jó a kapcsolat egymással, de nem nyitott a város társadalmi és gazdasági szereplőinek a hozzáállása. Van egy kör, aki nagyon erősen együtt van, azonban van egyfajta nyitás. Ezen tudatosan dolgoznak is a vezetők, hogy ez a nyitás erősödjön, de maga a városon belüli együttműködés az tényleg kitűnő. Társadalmi szempontból van a városnak ereje. A gazdaságot kell megerősíteni. Ennek érdekében 2017-ben létrehozták a gazdaságfejlesztő rendeletet és kidolgoztak egy olyan támogatási rendszert, ami elsősorban a munkahelyteremtésre fókuszál. A közlekedésfejlesztésnek köszönhetően hamarosan betelepülő új

cégek munkaerőigényének kielégítésére új képzések indulnak Kaposváron, amit az első években az Óbudai Egyetem biztosít.”

Az önkormányzati szakemberek, szakpolitikusok szerint a várost érintő problémák nagy része a Németh István Programnak köszönhetően a közeljövőben megoldódhatnak (18. táblázat). Németh István a 20. század elején volt Kaposvár polgármestere. Ebben az időben nagy fejlődésen ment keresztül a város, ezért nevezték el róla a több mint 170 milliárd forintot felölő városfejlesztési programsorozatot (18. táblázat).

18. táblázat: A Németh István Program fejlesztései

Problémák	Fejlesztések-Megoldások
Autópálya-összeköttetés hiánya	2017-2022.: R67 négycsatornás gyorsforgalmi út: Kaposvárt köti össze a Balaton partján húzóódó M7-es autópályával. Versenyprogramban nevesített: M9-es autópálya
Város népességszámának csökkenése	Gazdaság megerősítése: <ul style="list-style-type: none"> • gazdaságfejlesztő rendelet, ami elsősorban a munkahelyteremtésre fókuszál • új betelepülő cégek • ipari park bővítése • új képzések indítása (informatika...) Élhető város megteremtése Fiatalok támogatása
Korszerűtlen, rossz állapotban lévő közintézmények (iskolák, óvodák, bölcsődék, orvosi rendelők, kórház, színház...)	Iskolák energetikai korszerűsítése Napelemes rendszerek telepítése közintézményekre Bölcsődék, óvodák fejlesztése Orvosi rendelők, védőnői szobák korszerűsítése Új terhesgondozó a teljesen felújítandó Ezredév utcai épületegyüttesben A Csiky Gergely Színház felújítása és bővítése
Elhagyott, kihasználatlan műemléképületek, épületegyüttesek	A kórház déli tömbjének hasznosítása: inkubátorház, informatikai képző központ Az egykori levéltáremlék rekonstrukciója és új funkciójának kialakítása A Dorottya ház – a volt Csokonai fogadó – kulturális-turisztikai célú hasznosítása és rekonstrukciója, belvárosi látogatóközpont kialakítása A Szentjakabi Bencés Apátság romjainak műemléki és kulturális-turisztikai célú fejlesztése
Leromlott állapotú önkormányzati épületek	Belvárosi önkormányzati tulajdonú üzletek felújítása A Nostra volt épületeinek rehabilitációja
Közlekedési, parkolási problémák	Kaposvári Közlekedési Központ (IMCs) létrehozása Kaposvári autóbusz-telephely az új buszok számára A túskevári csomópont közlekedésbiztonsági fejlesztése
Rossz állapotban lévő utak, járdák	Út- és járdahálózat bővítése, felújítása
Nem megfelelő kerékpárúthálózat	Kaposvár kerékpárút-hálózatának fejlesztése, a közbringarendszer bővítése
Csapadékvíz-, szennyvíz elvezetési problémák	Csapadékvíz-elvezetés javítása Szennyvíztisztító telep korszerűsítése
Ipari parkok megteltek	Ipari parkok, iparterületek fejlesztése

Nem megfelelő színvonalú uszoda, sportcsarnok	Új sportcsarnok építése Új versenyszüda építése Rákóczi Stadion rekonstrukciója
Munkaerőhiány, szellemi munkaerőt igénylő munkahelyek hiánya	Foglalkoztatási együttműködések, foglalkoztatási paktum Új betelepülő cégek

Forrás: Kaposvár MJV honlap, saját szerkesztés

Az önkormányzati szakemberek, szakpolitikuskok szerint a városfejlesztési eszközök mindenki szempontjait, érdekeit képviselik: „Ezek olyan széleskörű fejlesztések, hogy nyugodtan mondhatom, hogy tényleg mindenki, az egész város haszonélvező.” A városházán dolgozó civilreferens közvetít a civil szervezetek és Önkormányzat között, hogy javaslataikat a város fejlődése érdekében fel tudják használni. A civilreferens az interjú során ezt megerősítette: „Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata fontosnak tartja az együttműködést, a partneri viszonyt a nonprofit szervezetekkel, valamint elismeri, hogy az önkéntes és civil szerveződések alapuló közösségi szektor meghatározó és létfonosságú szerepet tölt be a társadalomban, Kaposvár jelenében és jövőjében egyaránt.

Az Önkormányzat alapelveként fogalmazta meg, hogy az önkormányzati feladatok, szolgáltatások ellátásába és a döntés-előkészítési folyamatba – folytatva az eddig követett gyakorlatot – mind szélesebb körben kívánja bevonni a civil szférát. Hosszabb távon és folyamatosan számít a nonprofit szektor által nyújtott szolgáltatásokra.”

A széleskörű társadalmiasításnak köszönhetően nem csak haszonélvezője, hanem alakítója is a lakosság a városfejlesztésnek: a Gyermekmosoly program keretén belül a lakosság kijelölheti, hogy hol legyen új játszótér a városban. A lakosság a légszennyeződéstől tartva megakadályozta, hogy egy használt gumit újrahasznosító üzem települjön le a városban. A közösségi tervezés kiemelt példája a Cseri park megújítása, ahol a lakosság részt vett a fejlesztés tervezésében. A település önkormányzata felismerte, hogy a park megújítását akkor érzik magukénak a lakosok, akkor tudják teljes szívből támogatni, ha terveinek elkészítésében aktívan részt vettek (Ronyecz 2019). A lakosság nyitott az új városfejlesztési módokra. A programsorozatban a fő hangsúly az egészségre tevődik. Ezen belül a cél az emberek és főleg a gyerekek sportolásra való motiválása, valamint az, hogy a városban bárki bármikor tudjon sportolni. A városvezetés létrehozott egy egészségtanácsot, aminek a célja, hogy 2020-ra a legegészségesebb megyeszékhelyek közé tartozzon Kaposvár.

Korábban voltak problémák a közbiztonsággal is, de most már gyakorlatilag az egyik legbiztonságosabb megyeszékhellyé vált. Elsősorban annak köszönhető, hogy közel 200 térfigyelő kamera van, de ezt 2019-ben még bővítik 120-szal. Ezeknek köszönhetően a bűnözők gyakorlatilag elmentek vidékre.

Kaposváron is előregedő a társadalom, de már látszik valamilyen pozitív hatása a családvédelmi programoknak. Az országosokon kívül vannak saját programjaik is, amelyek tovább növelik ezek hatékonyságait (pl.: lombikbébi program során az első néhány próbálkozást az önkormányzat fizeti). Sajnos azonban nagyon sokan mennek el, és csökken a népesség.

A szegregáció megszüntetése, enyhítése érdekében számos intézkedés, program valósult meg Kaposváron, amely az előző évekhez képest innovatív megoldások voltak (19. táblázat).

19. táblázat: Megvalósult antiszegregációs intézkedések

Program neve	Program bemutatása
„Segély helyett a munka” (2009-2010.)	Közmunkaprogram a roma származású munkanélküliek számára.
NOSTRU – szociális város-rehabilitáció 2. - DDOP-4.1.1/C-09-2f-2012-0002 (2013-2014)	Egymásra épülő beavatkozások, ami érintette a környezetet, az épületállományt és a lakosságot egyaránt: <ul style="list-style-type: none"> • bevezették a gázt a Nap és a Csillag utcába, a Hold és a Bástya utca teljes hosszában pormentes burkolatot kapott, vízelvezető árkok rendbetétele • megépült a Csillagpont, a telep közösségi háza parkolóval, játszótérrel • szociális bérlakások felújítása • út- és járdafelújítások: a Pécsi utcai lejáró út (a 217, 217/a, 217/b számok előtt) • interkulturális napok, turisztikai szolgáltatók megjelenése, versenyek, kulturális műsorok, környezetvédelem, gyerekprogramok.
Komplex Telep-program - TÁMOP-5.3.6-11/1 (2013-)	Nádasdi utca és környékén élők számára egyéni és közösségi humánfejlesztési szolgáltatások nyújtása, segítség a munkahelyteremtésben, képzésekbe vonja be a lakosságot, továbbá különböző hasznos, szemléletformáló programok szervezése gyermekek és felnőttek számára egyaránt.

Forrás: ITS, Saját szerkesztés

A 2011-es KSH népszámlálási adatok alapján csökkent a szegregáltak minősülő lakókörnyezet szegregáltsági foka, valamint a beavatkozások következményeként a város más területein, illetve más településeken (pl. városkörnyéki falvak) nem növekedett az alacsony státuszú népesség koncentrációja, és nem alakult ki új szegregátum.

Az Integrált Városfejlesztési Stratégia (IVS) és az Integrált Településfejlesztési Stratégia (ITS) is külön fejezetben mutatja be a város antiszegregációs programját. Az alapvető urbanizációs feltételek megteremtése után a felzárkóztatásra kell helyezni a hangsúlyt (20. táblázat).

20. táblázat: Folyamatban lévő és tervezett antiszegregációs intézkedések

Oktatási integráció	A város több roma ösztöndíjjal segíti a fiatalok minél magasabb iskolai végzettségének megszerzését, valamint közvetlen anyagi hozzájárulást is ad (meghatározott tanulmányi átlag felett).
	A Bursa Hungarica Felsőoktatási Önkormányzati Ösztöndíjrendszer keretében nyújt havi támogatást a felsőoktatásban részt vevő cigány fiatalok számára (sajnos nagyon kevesen vannak).
	Külön figyelmet fordít a Szentjakabi Óvodára (ahol jelenleg alakítanak ki 2 újabb csoportszobát), valamint a Pécsi utcai Általános Iskolára, melyekben igen magas (szinte 100%-os) a roma származású gyerekek aránya.
	A kompetencia alapú és integrált szemléletű korszerű pedagógiai módszerek alkalmazása (és ehhez a pedagógusok képzése).
Egészségügyi és szociális programok	Egészségügyi, higiénés felvilágosító, oktató programok szervezése - ezek már a Csillagpont Közösségi házban működnek.
	A szűrővizsgálatokon való részvétel szorgalmazása, segítése (tüdőszűrés, nőgyógyászat).
	Az egészségesebb környezeti feltételek kialakítása az érintettek bevonásával (hulladékgyűjtés, parkosítás).
	A megfelelő táplálékhoz, gyógyszerekhez való hozzáfutás segítése.
	Óvodák, iskolák célzott egészségfejlesztő tevékenysége, egészségnevelő programjai az érintettek számára.
	A fogyatékosokat nevelő, gondozó hozzátartozók részére mentálhigiénés programok szervezése.
Az szociális juttatások mind nagyobb hányadát pedig pénz helyett természetbeni juttatásként adja az önkormányzat.	
Kultúra, közösségépítés	szakképzett romológus dolgozik a Móricz Zsigmond Művelődési Házban
	romaügyi referens dolgozik a Városházán
	a Csillagpontban rendszeresen szerveznek gyermek- és ifjúsági programokat, táborokat és sportprogramokat
	a környezeti nevelésre is nagy hangsúlyt fektetnek a programok (közös szemétszedés, felvilágosító programok)
Lakhatási és mobilizációs integráció	A lakások komfortfokozatának növelése.
	A lakókörnyezet rehabilitációja: járdaépítés, vízvezető árkok felújítása.
	100%-os közművesítetttség
	Szociális bérlakás program
Esélyegyenlőség	Mentor program
	HH és HHH gyermekek közoktatási karrierjének figyelemmel kísérése, tanórán kívüli programok
	Gyermekvédelem: családsegítő központ, gyermekjóléti szolgálat, az ösztöndíjasok nyomon követése
Foglalkoztatás	segély helyett munka program
	közhasznú foglalkoztatás

Forrás: ITS alapján saját szerkesztés

Innovatív városfejlesztési modell – „zöldváros” koncepció és a gyakorlat

A városfejlesztési dokumentumokban a döntéshozók a „zöldváros” innovatív modell alkalmazását jelölik ki fejlesztési irányynak. A 2017-ben jóváhagyott „Kaposvár Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014-2020” című dokumentumban a város jövőképét a következők szerint határozták meg: „Térségi erőforrásokra és együttműködésre alapozott gazdasági központ; egészséges családokban gyarapodó *zöld város*.”

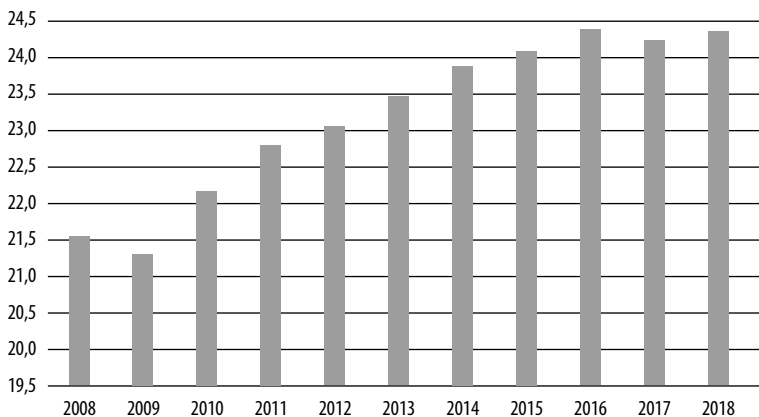
A „zöld város” jövőkép eléréséhez átfogó és stratégiai célokat tűztek ki:

- Fenntartható ökológiai és energetikai rendszerek
- Minőségi városi környezet, aktív, egészséges, összetartó társadalom
  - Korszerű, energiahatékony és környezetbarát városi infrastruktúrák és szolgáltatások
  - Harmonikus város: vonzó városi környezet és aktív, egészséges társadalom

A város hosszú távú stratégiáját a Kaposvár Smart City 2050 program határozza meg, amely összhangban van az ITS-sel. A gazdasági programok, az Energiaterv, a Mobilitási terv intézkedései is a zöld város elérését szolgálják. A „Helyi Közösségfejlesztési Stratégia 2014-2020.” 4. prioritása a „Zöld Kaposvár”, melynek célja a környezettudatos hagyományokra építve és a környezetvédelmi nagyberuházásokat kiegészítve a városlakók környezettudatos attitűdjeinek kialakítása.

Összhangban az ITS-ben megfogalmazott célokkal és a Smart City stratégia kialakításával, a város komoly lépéseket tesz a napi működés során keletkező üvegházhatású gázkibocsátás csökkentése érdekében. A középületek, közintézmények korszerűsítésén és a környezetvédelmi témájú lakossági rendezvényeken, kampányokon túl a közlekedés területén is több kezdeményezés segíti a célok elérését. Ide tartozik a teljes helyi közösségi közlekedési járműállomány alternatív hajtására cserélése, a közvilágítási rendszer korszerűsítési programja, a tervezett újabb kerékpárosbarát beavatkozások, de az olyan kisebb léptékű fejlesztések is, mint a közbringa mintarendszer létrehozása vagy az önkormányzati vagyongazdálkodásnál az elektromos hibaelhárítási és karbantartási autó használata. A Magyar Cukor Zrt. kaposvári telephelyén az ország egyik legnagyobb biogáz erőműve működik 2007 óta. A cukorgyár és a fürdő között megépült 1150 m hosszú biogáz vezeték biztosítja a kaposvári városi fürdő fűtését (ITS 2014). Elindult a „zöldterület megújítási program”, amely a zöldfelületek tudatos és tervezett felülvizsgálatát és a beavatkozások ütemezését tartalmazza, hogy segítse a városi élet adaptációs elemeit és lehetőleg jelentős mitigációs eredményeket eredményezzen (32. ábra).

32. ábra: Egy lakosra jutó zöldterület nagysága Kaposváron (m²)

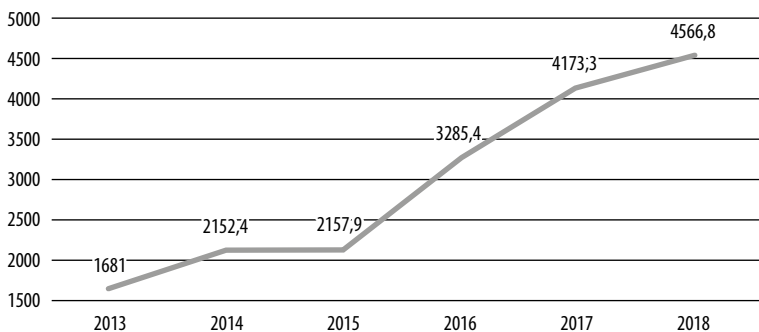

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés

Az interjúalanyok többsége kiemelte Kaposvár természeti értékeit. „*Én azt gondolom, hogy környezetvédelmi szempontból a város kifejezetten jó helyzetben van. Rettenő magas a zöld terület aránya, bármilyen mutatóval is nézzük, Kaposvár az egyik legzöldebb város, természeti környezetét tekintve. Azt gondolom, hogy sokkal jobb a levegő, mint más városokban. Ez köszönhető annak, hogy közel az erdő, a belváros is zöld, és nincsenek terhelőipari létesítmények, amik szennyeznének.*”

A város legnagyobb volumenű programja a 118 település hulladék-gazdálkodását átfogó Kaposmenti Hulladék-gazdálkodási Program. A 6,3 milliárd forintból megvalósult hulladékkezelő központ lehetőséget nyújt a hulladék frakciók szerinti szétválasztására. A hulladéklerakók tehermentesítését a környezettudatos vásárlói szokások kialakításával, formálásával, a házi komposztálás és a szelektív gyűjtés népszerűsítésével is kívánja támogatni a program (33. ábra).

33. ábra: A lakosságtól elkülönített gyűjtéssel elszállított települési hulladék Kaposváron (tonna)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A város a kitűzött célok elérésének méréséhez indikátorokat határozott meg (21. táblázat).

21. táblázat: Zöld szemlélet, klímatudatosság, fenntarthatóság mérése

Indikátor	Célérték	Adatok forrása	Adatfelvétel módja, gyakorisága
Fajlagos energiafelhasználás mértéke (teljes energiafelhasználás (kWh))	csökkenő	Kaposvár MJV	évente
Környezetbarát technológiát alkalmazó vállalkozások száma a támogatások eredményeként	- 20 KKV/év	FAIR	évente

Forrás: Kaposvár MJV Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014-2020, 2017.

A döntéshozók konzekvensen, minden stratégiai dokumentumban azonos irányt határoznak meg a városfejlesztés területén: a zöld szemlélet, a klímatudatosság és a fenntarthatóság áll a középpontban. Az egyik interjúalany így fogalmazta ezt meg: *„Azt gondolom, hogy a város stratégiai iránya meg egyezik az országos iránnyal és az európai tendenciákkal. Ezek az energetikai fejlesztések és környezetvédelmi célkitűzések nagyon hasonlóak az egész EU-ban elindított projektekkel. Szerintem ez egy jó dolog. Nem az árral szemben úszunk, hanem próbáljuk meglovagolni ezeket a hullámokat, szerintem még időben. Úgy tudom, hogy talán még Békéscsabán vannak a miénkhez hasonló elképzelések.”*

A döntéshozók a város problémáinak megoldását a Németh István Program keretében megvalósuló fejlesztések hatásaitól várja. A fejlesztések során megjelennek a zöldvárossá válás alappillérei, azaz a fenntarthatóságra való törekvés, az integráltság és az interdiszciplinaritás.

Összegzés

A különböző gazdasági, társadalmi, környezeti változásokra reagálva új városfejlesztési modellek jelentek meg. Magyarországon a rendszerváltást követően az EU hatására, a fejlesztési források biztosításával jellemzően felülről irányítva alkalmazzák ezeket.

Minden városfejlesztési, stratégiai dokumentum központi eleme lett a fenntarthatóság. Erre építve jellemzően az okos (smart) város és a zöldváros koncepció terjedt el a hazai városfejlesztési politikában. A kutatásunk során vizsgált városok közül Kaposvár is ezt az irányt jelölte ki, a város jövőképe: *„Térségi erőforrásokra és együttműködésre alapozott gazdasági központ; egészséges családokban gyarapodó zöldváros.”* A városfejlesztési dokumentumok elemzése és az empirikus kutatás eredményei is ezt támasztják alá.

A város adottságai kedvezőek: magas a zöldfelület aránya, jó minőségű, tiszta levegő jellemzi a települést. A város stratégiai céljai közé tartozik a település általános környezeti állapotának megőrzése, javítása, a település fenntartható fejlődési pályára állításának segítése. Ennek érdekében a beruházások során olyan technológiákat, módszereket alkalmaznak, amelyek környezet- és természetvédő módon biztosítják a megépített infrastruktúra és a település működését, elősegítik a fenntartható fejlődést. A Németh István Program fejlesztései is a „zöldváros” koncepció gyakorlatba történő adaptációját szolgálják. Kaposvár élen jár a modern településenergetikai megoldások megvalósításában (Bánkuti–Zanatyné U., 2018). A „zöld szemlélet”, klímatudatosság, fenntarthatóság beépül a kaposváriak mindennapi életébe.

A városfejlesztési tevékenység top-down módon valósul meg. A városvezetés törekszik a lakosság önkormányzati döntésekbe történő bevonására, azonban a kérdőíves felmérés ezt nem támasztotta alá. A helyi lakosok viszont a fejlesztési irányt jónak ítélik meg, az empirikus kutatás eredménye alapján Kaposvár élhető, biztonságos „zöldváros”.